

Uoči gostovanja na festivalu Monte librić, Kanadanin David Homel o svojim bestselerima

Razgovarala:
PETRA MIOČIĆ

Ako države više nema, kamo je otišla? Ostaje li nešto od nje i u njezinim nasljednicama ili se, pak, potpuno briše? I tko su pobjednici kad pobjednika nema? Jesu li onda svi gubitnici? Na ova bi i slična pitanja i odrasla osoba teško pronašla odgovor. Kanadski autor američkih korijena David Homel ipak ih, u romanu za djecu "Putujući cirkus", što ga je 2015. napisao sa suprugom Marie-Louise Gay, postavlja ih pred svojeg dvanaestogodišnjeg pripovjedača Charlieja. Charliejeva pomalo neobična obitelj za svoje odmore uvijek odabire pomalo neobična odredišta, pa su tako u poratnim godinama odabrali i Hrvatsku.

Zanimljivo je kako je Hrvatsku odabrao i sam autor, zahvaljujući prijateljstvu s prevoditeljem, ujedno jednim od važnijih likova u ovoj knjizi, Slobodanom Drenovcem Fredom. Homel je 2000. godine posjetio Freda u Rijeci i s njim otputovao u Beograd, a taj mu se posjet toliko svidio da se uskoro vratio, sa suprugom i sinom. Bio je to pravi početak "Putujućeg cirkusa", priče o tome kako nas stranci vide kad nas gledaju izbliza.

A što o Hrvatskoj i Hrvatima, raspadu bivše države i trenutnom stanju u regiji misli sam autor, otkrio nam je u ovom ekskluzivnom razgovoru uoči svog povratka u Hrvatsku. Homel će, naime, svoj roman "Putujući cirkus" hrvatskoj publici predstaviti na gostovanjima u Rijeci, Pazinu, Zagrebu i Puli, gdje će, u sklopu festivala Monte librić sudjelovati kao poseban "gost iz daljine".

Express: Iako je rat završio do dolaska Charliejeve obitelji, mnogo je njegovih ostataka. Kakvo je iskustvo bilo doći iz Kanade i sve to doživjeti?

Kad sam 2000., na putu za Beograd, s Fredom posjetio Vukovar, bio sam posebno dimnut i ožalošćen izgledom grada i načinom na koji su ljudi živjeli u tim ruševinama. I Fred se tako osjećao, a kad je moj najmlađi sin vidio ostatke rata u dijelovima Hrvatske koje smo mi posjetili, nije mogao vjerovati onome što vidi. Nešto od mog vlastitog stanja šoka dodano je Charliejevu i na taj sam način stvorio scenu u kojoj djeca otkrivaju razoreno selo. Ono je, naravno, samo napola uništeno. Želim da se moji likovi, iako su samo djeca, suoče s dijelovima života koji nisu dio njihove svakodnevice. Američki Kirkus proglasio je "Putujući cirkus" savršenom knjigom za objašnjavanje ratnih situacija djeci. Bilo mi je drago, oni su razumjeli.

Express: U knjizi postoji crta razgraničenja čiji prelazak sa sobom nosi brojne

Želim da se moji likovi suoče sa životom koji im nije svakodnevice

za djecu, iskustvima iz Vukovara, o tome kako nas stranci vide kad nas gledaju izbliza

Moji junaci završili su u revoluciji, oluji... Da, i u vašoj razorenoj Hrvatskoj

Ne znam koji su novi hrvatski junaci. To ću pitanje ja postaviti vama. Jesu li to poslovni ljudi? Jeste li imali snažne ličnosti među političkim vođama? Misle li ljudi da je Tuđman junak?

opasnosti. Mislite li da bi bilo mudro povesti djecu na put u takvu zemlju?

U svojim smo knjigama moja supruga i ja opisali četiri različite obiteljske pustolovine i razne opasnosti. Naravno, naposljetku svi izađu živi i dobro se zabave. U prvoj knjizi, naslovljenoj 'Travels with My Family', obitelj se susreće s aligatorima, pješćanim olujama i revolucijom u meksičkoj državi Chiapas. Te smo stvari radili i u stvarnom životu. Jesmo li bili loši roditelji? Riskirali smo, ali u stvarnom su životu naša djeca stara 30, odnosno 34 godine i poprilično su živa.

Express: Jeste li pronašli odgovor na pitanje kamo odlazi zemlja jednom kad je više nema?

Ovo je dobro pitanje. Mislim da nitko na njega nema odgovor. Mnoge su zemlje nestale. Moja je obitelj došla iz mjesta koja više ne postoje u onome što se danas zove Rusija, ali tad je to bila drukčija Rusija. U vašem kutku svijeta svakodnevno ispisujete odgovor na to pitanje. Naravno, ne tako davno mnogi su ljudi mislili i da će se Kanada raspasti, razdvojiti na više malih država... Možda iz toga i proizlazi moj interes za vaš dio svijeta. Imam prijatelje u Beogradu koji pate od jugonostalgije, možda i neki ljudi u Hrvatskoj pate od iste bolesti. Moji mi prijatelji kažu da su izgubili more iako je ono još tamo i oni mogu odlaziti na obalu...

Express: A što je s njezinim državljanima?

Stanovnici neke zemlje moraju je ponov-

no izgraditi, fizički, ali i, još važnije, u svojem imaginariju. Ta me pitanja zanimaju jer sam iz svoje domovine, SAD-a, otišao u vrijeme Vijetnamskog rata. Postao sam nova osoba, s novom zemljom, u Kanadi sam pronašao novu domovinu i na izgradnji tog identiteta radim svakodnevno, djelomično i kroz ovakve knjige. To pisci čine; pokušavaju shvatiti što im se dogodilo pišući knjige. Moj je slučaj bio neobičan jer sam na ta pitanja pokušavao odgovoriti pišući knjige za djecu, a moj pripovjedač, Charlie, putuje sa svojom obitelji i postavlja pitanja o svijetu.

Express: Charlie svoju obitelj naziva putujućim cirkusom. Mislite li da bi bilo teško odrastati u takvoj obitelji?

Moje se djetinjstvo potpuno razlikovalo od načina života junaka u mojim knjigama. Sa svojim sam roditeljima otišao na samo jedan odmor, jedno putovanje, i to nije bilo jako ugodno iskustvo. Previše svađanja. Stoga ove četiri knjige, na neki način, govore o djetinjstvu kakvo nikad nisam imao, a htio sam ga, kakvo su moja djeca imala. Ove knjige za mene odrađuju velik posao, dopuštaju mi da istovremeno otputujem u svoje djetinjstvo i u vrijeme u kojem su moja djeca bila malena, a moja supruga i ja mladi roditelji. Nije to nostalgija, više istraživanje. Ta dva pojma vrlo su različita!

Express: Charlie u knjizi kaže: "Ratuju oko istih stvari posljednjih 50 godina. Nisu li ništa naučili?" Doista, nisu li? Jesu li, prema vašemu mišljenju, suvremene politike i političari balkanskih zemalja

naučili išta u usporedbi s 90-ima?

Da, Charlie to kaže jer sam dolazi iz vrlo mirne zemlje, iz Montreala u Kanadi, i ne razumije zašto ljudi neprekidno ratuju budući da sam nema takvo iskustvo. Ovo je pitanje vrlo teško budući da ja nisam stručnjak, ali mislim da se stanje popravlja. Posljednji put kad sam posjetio Beograd, 2017., grad je izgledao puno bolje nego u doba Miloševićeva režima. I prelazak granice bio je znatno lakši. Hrvatska je sada dio Europske unije, je li to za vas dobra stvar? Izvorna ideja Europske unije bila je zaustaviti sukobe i prije nego što počnu. Možda bi zemlje koje su nekada tvorile Jugoslaviju mogle osnovati neki oblik ekonomske zajednice, no siguran sam da je netko o tome već razmišljao.

Express: U knjizi radite svojevrsnu podjelu između izuzetno religiozne majke i oca, koji religiju smatra praznovjerjem. Kompromisa, čini se, nema. Mislite li da se upravo takva podjela odigrava danas u modernim društvima?

U svim obiteljima postoje razlike među roditeljima. Charlie, kao i sva djeca, mora spoznati te razlike. Ne mora odabrati stranu, ali mora se senzibilizirati prema tim razlikama. To je dio odrastanja i stoga sam htio da bude dio ove knjige. Stvari u Charliejevoj obitelji dobro funkcioniraju, oni putuju svijetom pa je izgledno i da čine poneki ustupak. Osim toga, moja je supruga katolkinja, a ja nisam i stoga znam da su kompromisi mogući. Mislim da se ta situacija onda može preslikati i na svijet.

Express: Kako to da su neka praznovjerja dobrodošla i društveno prihvatljiva dok druga nailaze na strogu osudu?

Sva društva imaju svoje kodove ponašanja, svoja praznovjerja. To se, naravno, mijenja. Vidimo, primjerice, da u Sjevernoj Americi neki oblici odnosa između muškaraca i žena koji su do prije nekoliko godina smatrani normalnim oblikom ljudskog ponašanja više nisu prihvatljivi. Katoličke su crkve u Montrealu prazne ili su pretvorene u stambene zgrade jer su se ljudi okrenuli protiv vjere. Nisam presretan zbog toga. Što je sljedeće? Tko zna? Također, u veće kanadske gradove pristižu imigranti i izbjeglice i sa sobom donose svoje, nove društvene kodove. To stvara potrebu za procesom prilagodbe. Veliki se problemi javljaju kad imigranti, čije je društvo izrazito patrijarhalno strukturirano i čije su žene neslobodnije od muškaraca, pristignu u Montreal, izrazito feministički grad u kojem žene imaju sve slobode. To stvara sukobe čak i unutar obitelji. No i takvi su sukobi dio obiteljskog života.

Nastavak na sljedećoj stranici

Naravno, primili smo 25.000 sirijskih izbjeglica, pa pomalo i jesmo uključeni

Express: U knjizi kažete da, budemo li imali sreće, u budućnosti više nećemo svjedočiti ratovima. No jesmo li sad svjedoci početku jednog novog, mnogo većeg sukoba?

Za nas u Kanadi rat je nešto što vidimo na televiziji. Nešto daleko, u Siriji, Afganistanu, takvim mjestima. Rat nam se ne čini stvarnim. Naravno, primili smo 25.000 sirijskih izbjeglica, pa pomalo i jesmo uključeni. Dio svojih vojnika poslali smo i u Mali kako bi pokušali očuvati mir. Prava opasnost je, zapravo, tehnološki rat, rat dronovima, rat bombama bačenim s visine od 10.000 metara jer oni na čijoj je strani tehnologija ne osjećaju da su tu ikakvi ljudski životi ugroženi. To je loše.

Express: Charlie u knjizi stječe dojam da ljudi ovdje ne vole strance. Biste li rekli da je tome kumovalo ratno iskustvo ili je stanje, prema vašemu mišljenju, i danas jednako?

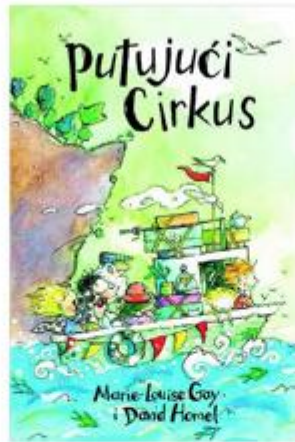
Ta je misao izrečena prije svega stoga što su se Charlie i njegova obitelj u Rijeci izgubili, a nitko im nije htio pomoći pronaći put. Problem je u tome što je naziv ulice koju traže već promijenjen, nisam siguran zašto, pa je i to dio knjige. Hrvatska je poznata po kulturi gostoljubivosti, ljudi se zanimaju za vas dolazite li iz strane države, nepoznatog mjesta. Mislim da tu uživajte velik ugled. Anegdotalno, sam govorim neki oblik hrvatskog jezika, ali sa stranim naglaskom, pa mi se ljudi često smiju. No to mi ne smeta.

Express: Kažete da se, s pojavom nove države, javljaju i novi junaci. Možete li, kao osoba koja na sve to gleda izvana, reći koji su, po vašem mišljenju, novi hrvatski junaci?

Ne znam koji su novi hrvatski junaci. To ću pitanje ja postaviti vama. Jesu li to poslovni ljudi, oni koji zarađuju novac na novim ekonomskim prilikama? Jeste li imali snažne, herojske ličnosti među političkim vodama? Misle li ljudi da je gospodin Tuđman bio junak? Postavlja se pitanje tko je domoljub a tko ratni zločinac i jesu li te dvije osobe zapravo jedna te ista. Nije to samo hrvatsko ili samo balkansko pitanje, ono se javlja svugdje gdje su nasilni politički sukobi uključeni.

Express: A kako bi se trebalo postupati sa starim junacima?

To je dobro pitanje. Stari su junaci bili 'jugoslavenski', borili su se protiv Nijemaca, nije li tako? Mislim da, možda, u današnjoj Hrvatskoj stari junaci nisu predmet prevelikog obožavanja. No sjećam se da sam vidio mnoge spomenike partizanima koji su se borili protiv njemačke okupacije i ti su spomenici bili oštećeni. Ovdje gdje ja živim djecu

Naziv knjige:

Putujući cirkus

Autor: David Homel

Ilustrirala: Marie-Louise Gay

Nakladnik: Naklada Val

u školama uče da su godine pod nacističkim režimom bile najgore moguće, stoga me takvo uništavanje tih spomenika šokiralo. Uzmimo za primjer Charlieja. Što bi on, da je Hrvat, kao dvanaestogodišnjak u školi čuo o svojoj povijesti? To si pitanje moramo postaviti i uključiti djecu iz svih zemalja svijeta, čak i iz Kanade.

Express: Je li dobro i, u društvenom kontekstu, mudro da jedna zemlja svoju povijest tretira kako Hrvatska tretira svoju?

Uzmimo za primjer Kanadu. Zemlja je prije ignorirala problem starosjedilaca, 'Indijanaca', i nitko u školama na njih nije obraćao pozornost. To je bilo pogrešno. Sad se posebna pozornost posvećuje osvješćivanju važnosti starosjedilaca u kanadskoj povijesti. Pravo je pitanje tko piše povijesne udžbenike za školarce. Tko je zadužen za obrazovanje i kurikulum u osnovnim i srednjim školama? Ponovno, to bi se pitanje lako moglo postaviti u svim zemljama.

Express: Kažete kako su "ovdje svi isti". Jeste li ipak uočili neke različitosti? Kakav je bio vaš dojam o zemlji i njezinim stanovnicima?

Naravno, postoje razlike, poput onih što smo ih vidjeli u Dalmaciji, na otoku Vrgadi. Kultura je različita i u Istri, a ja volim oba ta mjesta. Jednom me policija zaustavila jer sam prebrzo vozio po jadranskoj obali. Htjeli su mi napisati veliku kaznu, no naposljetku su me samo pustili. Sažalili su se nada mnom. To se nikad ne bi dogodilo s kanadskom policijom. Zanimaju me razlike između

du Hrvata i Srba. Možda sam naivan ili optimističan, ali više ne vidim tako velike razlike. Imam prijatelje u Beogradu, zaposlene na polju medicine, koji neprekidno surađuju s hrvatskim kolegama. Ista stvar se, čini mi se, događa i u izdavaštvu. Jesam li previše optimističan ili idealiziram?

Express: Kažete kako su "njihove kuće bile sve u vanjštini, dok unutra nije bilo ničega". Događa li se to i s modernim društvom?

Charlie to kaže nakon što vidi porušeno selo. Vanjski se zidovi kuća još drže, ali iznutra nema ničega. Po pitanju društva, nisam siguran. Neke mi se stvari ne sviđaju. Primjerice, nemam mobitel jer volim mir i tišinu, a prijateljski i obiteljski odnosi ipak se nastavljaju. Svatko mora pronaći svoj put kroz društvo. Charliejeva je obitelj primjer angažirane i znatiželjne obitelji. Oni istražuju, imaju razvijenu kulturološku znatiželju i nikad se ne boje svojeg okruženja.

Express: Charlie kaže kako je u ovom dijelu svijeta previše jezika. Je li to glavni razlog za nerazumijevanje među narodima? Kako odabrati jedan jezik i bi li trebao biti samo jedan ili bismo trebali moći neometano uživati u pluralnosti?

Charlie ima 12 godina, želi razumjeti ljude i pomalo je frustriran jer to ne može. On i njegov brat sa sobom nose knjižicu 'Hrvatski za početnike', iz koje su naučili nekoliko fraza i riječi poput 'blitva' i 'krumpir'. Mislim da se mnoge komične situacije događaju kad počnete učiti novi jezik, tako da, zapravo, trebamo više a ne manje jezika.

Express: Za kraj, što biste naveli kao glavnu razliku između Hrvatske iz svog prošlog posjeta i suvremene Hrvatske koju ćete posjetiti uskoro?

Volio bih misliti da današnja Hrvatska za sobom ostavlja probleme iz 90-ih, probleme koje je dijelila sa Srbima, a vezani su uz nacionalizme i raspad Jugoslavije. Ljudi u Kanadi su vrlo sumnjičavi prema nacionalizmu. Tome je nekoliko razloga. Postojao je nacionalizam zasnovan na francuskom jeziku, a ishodište mu je bilo u pokrajini Quebec. Također, mnogi su ljudi u Kanadi potražili utočište od svojih domaćih nacionalizama. Zapamtite, u Kanadi nemamo jak središnji identitet i posve nam dobro ide i bez njega. Ovdasnji događaji iz 90-ih bili su vrlo važni za Kanadu jer smo mi zemlja sastavljena iz mnogih dijelova. Svi se ti dijelovi ne uklapaju glatko, naravno. U Kanadi se osjećalo mnogo boli zbog tih događaja, a bol nije bila usmjerena samo na ljude jugoslavenskog podrijetla.